

והינין בה [בגמרא שם קודם המשנה]:
וניחוש שמא פייס בתוך זמן זה, ולאחר זמן
יבוא הבעל ויערער לומר "פייסתי" ויפסול
את הגט! (14)

ואמר רבה בר רב הונא: הכי אמר אבא מרי
[רב הונא] משמיה דרב: באומר הבעל
נאמנת עלי לומר שלא באתי, ושוב לא יוכל
לערער ולפסול את הגט; וכל שכן שאנחנו
מעצמנו לא נערער.

הרי למדנו שאם לא אמר כן חוששים שמא
פייס, ואם כן האיך ניתן את הגט הזה, והרי
אפשר פייס הבעל בתוך שלשים יום!?

איכסיף רבא מתמיהתם של רבנן שהשיבוהו
תשובה ניצחת.

לסוף איגלאי מילתא דגט של ארוסה הואי
אותו גט שנמסר לשליח למוסרו לאחר
שלשים יום.

אמר רבא: אם אמרו בנשואה — שהיא
חביבה עליו — שחוששין שמא פייס —

יאמרו כן גם בארוסה, שאינה חביבה עליו
עד שיהא מחזור לפייסה!?

אמר רבא: הא ודאי קא מיבעיא לן [בזה
ודאי יש להסתפק]: (15)

א-2 כי משווי בית דין שליח במקום שליח שבא
ממדינת הים:

האם ממנים את השליח דוקא בפניו של
השליח הראשון, או שמא אפילו שלא
בפניו?

הדר פשטה רבא:

בית דין ממנין שליח בין בפניו בין שלא
בפניו.

וכן שלחו מתם [מארץ ישראל]: בין בפניו
בין שלא בפניו.

מעשה בההוא גברא דנתן גט לאשתו, ואמר:
אי לא אתינא עד תלתין יומין, ליהוי גיטא!
כלומר, התנה את הגירושיך, שלא יחולו אלא
אם כן לא יחזור לעיר זו תוך שלשים יום,
ואם יחזור יתבטלו הגירושיך.

והלך משם, ואתא בחזרה לקראת סוף הזמן
האמור. והגיע עד העיר, אלא שלא היה יכול
להכנס לתוכה, משום דפסקיה מברא [מעבר
המים הפסיקו, שהיתה המעברת מעברו
השני של הנהר ולא היה יכול לעבור].

אמר להו ממקומו שמעבר לנהר, לאנשי
העיר:

חזו דאתאי, חזו דאתאי [ראו שבאתי, ראו
שבאתי]!

ונתכוין לומר: הרי נתבטל התנאי שהתנית
כי הרי באתי, ואין הגט גט.

אמר שמואל: לא נתקיים תנאו, ושפיר חלו

משום "שמא פייס", שהרי איגלאי מילתא
דארוסה היא, מכל מקום שמא לא עשיתי טוב
מטעם אחר, כי אפשר שאין בית הדין יכול
למנות שליח אלא בפניו, וכאן הרי לא היה זה
בפניו של השליח, שהלך מכאן משנתברר לו

14. נתבאר על פי רש"י לקמן עו ב.

15. כתב ב"תפארת יעקב" לבאר, שדברי רבא
הם בהקשר למעשה האחרון, וכך קאמר רבא:
הן אמת שאין לפקפק במה שפסקתי בגט זה,

קבים דינרים] ובכל זאת **לא איפייסא!** (2) והרי לא נתן לה, ואין זה חשוב שפייסה, כי אף זה בכלל תנאו שיפייסנה אפילו בדבר גדול עד שתפייס לו, ונמצא שנתקיים התנאי שאם לא יפייסנה יחולו הגירושים.

איכא דאמרי כך אמר רב יוסף: מידי תרקבא דדינרי בעי למיתב לה! ? הא פייסה ולא איפייסה [וכי צריך הוא לתת לה תרקבא דדינרי! ? הרי פייסה במה שצריך, אלא שהיא לא נתפייסה].

כלומר: היות ואנוס הוא מלקיים את תנאו, שהרי אין לו כל כך הרבה כסף, אי אפשר שיחולו הגירושים על ידי תנאי שנתקיים באנוס. (3)

ומבאר הגמרא:

הא — לישנא בתרא — כמאן דאמר "יש אונס בגיטין".

הא — לישנא קמא — כמאן דאמר "אין אונס בגיטין". (4)

אף שפיוס כזה גם הוא בכלל תנאו, והיה לו לומר "מי יהיב לה תרקבא דדינרי לפייסה".

3. ברש"י בכתובות ג א מבואר מבואר בטעם הדין ש"יש אונס בגיטין" שהוא משום "שמצינו טענת אונס מן התורה, שנאמר [גבי נערה המאורסה שנאנסה] ולנערה לא תעשה דבר", ולפי טעם זה לשון הגמרא **מידי תרקבא דדינרי בעי למיתב לה** אינו מדויק כל כך, שהרי אין הפירוש שהוא אינו צריך ליתן לה תרקבא דדינרי, שהרי בזה לא נחלקו לישנא קמא ובתרא, אלא שמשום "ולנערה לא תעשה דבר" אין חלין עליו הגירושים באנוס.

4. שתי השיטות בדין "אונס בגיטין" הם שני

הגירושים, ולא נתבטלו. כי היות ולא נכנס לתוך העיר, **לא שמיה מתיא** [אין זו קרויה ביאה לעיר], כלומר: אף שבאנוס לא בא, הרי סוף סוף לא בא.

והטעם הוא, או משום ש"אין אונס בגיטין", כלומר: אין טענת אונס מועילה בתנאי גיטין כלל, (1) ואפילו נתקיים תנאי הגירושים באנוס הרי חלו הגירושים; ואפילו לדעת הסובר: "יש אונס בגיטין" היות ואנוס זה אונס שכיח הוא, היה לו להתנות כן מראש.

מעשה **בהחזא גברא דאמר להו בשעת מסירת הגט:**

אי לא פייסנא לה עד תלתין יומין [אם לא אפייסנה לאשתי עד שלשים יום] **ליהוי גיטא מעכשיו.**

אזל פייסה בדברים והרבה עליה רעים שתתרוצה לו, **ולא איפייסא.**

אמר רב יוסף: חלים הגירושים, שהרי מי **יהיב לה תרקבא דדינרי** [וכי נתן לה שלשה

שיהא אנוס; וכתב שם שבזה מתיישבת קושיית הרא"ש על רש"י.

1. מעיקר הדין יכול הוא לטעון טענת אונס, אלא שתיקנו חכמים שלא יוכל לטעון טענה זו משום תקנת הצנועות והפרוצות, וכמבואר בגמרא בכתובות ג א.

2. א. ביארו התוספות שמשום עצם הדבר שלא התפייסה, אין זה חשוב קיום התנאי, שאין הגירושים תלויים במה שהיא מתפייסת, אלא במה שהוא מפייסה.

ב. לשון הגמרא "מי יהיב לה תרקבא דדינרי **ולא איפייסה**", צריך ביאור: שהרי עיקר טענת רב יוסף היא, שהוא לא פייס בתרקבא דדינרי

הרי זה מפריש עליהן ונוטלם לעצמו, בחזקת שהן [הלווים] קיימין, ואינו חושש שמא מת הכהן או הלוי, או שמא העשיר העני, ונמצא שהוא גוזל את השבט או את העניים, וגם אינו מקיים מצות נתינה.⁽⁷⁾

ואם מתו הלווים, הרי המלוה צריך ליטול רשות מן היורשים להמשיך לעשות כן, כי אין חוב אביהם מוטל עליהם לפרוע, ולכן יטול מהם רשות אם רוצים שיתקבל חובו של אביהם על ידי המתנות, ואם יתנו לו רשות יעכבם לעצמו.

ואם הלויין בפני בית דין ומתו הלווים, אינו צריך ליטול רשות מן היורשין, ומשום שיש

אגב המשנה שנשנתה לעיל כח א: "המביא גט והניחו זקן או חולה, נותן לה בחזקת שהוא קיים", נשנו כאן שתי המשניות הבאות.

מתניתין:

המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני, על מנת להיות מפריש עליהן מחלקן,⁽⁵⁾ כלומר: אם התנה עמהם שיפרע את חובו מן התרומה או מעשר ראשון או מעשר עני שהוא עתיד להפריש, שבמקום ליתנם להם, יקחם לעצמו בפרעון חובו.⁽⁶⁾

בפרעון החוב זה בשביל הכהן, וכן המעשר ראשון [עצמו יעכב לן] בשביל לוי, ומעשר עני [עצמו יעכב לן] בשביל עני; והמעשרות יעכב ויאכל, אלא שמפריש מעשר מן המעשר לכהן, שהן [מעשר ראשון ומעשר עני] מותרין לזרים, מכיון שאין כאן גזל מתנות, שכבר נתן דמיהם לכהן זה, ובשעת ההלואה פסק להן דמים".

7. כתב ב"אילת השחר", בטעם הדין שאינו חושש למיתת הלווים, שהוא משום שמעמידים אותם על חזקתם הראשונה שהיו חיים [וכדלעיל במשנה כח א; וראה בחידושי חתם סופר שנתקשה, מאי קא משמע לן משנתנו, אחר שכבר למדנו כן מן המשנה דלעיל], אבל מה שאינו חושש שמא העשיר העני אין זה מדין חזקה דמעיקרא, ובודאי לא שייך "חזקת עני" כיון שאין שום דין בעצם הגברא, וצריך לומר שאין חוששים לזה משום דלא שכיח שיתעשר העני, [וצריך עיון קצת בגמרא בעמוד ב, שלא הוכיחו מן המשנה שאין זה שכיח שעני יתעשר, ראה שם], וראה חידושי חת"ם סופר ד"ה שמא העשיר העני.

לשונות אליבא דרבא בכתובות ב ב וג א; ולכאורה צריך ביאור מה טעם יש לתלות שתי לשונות אליבא דרב יוסף בשתי לשונות אליבא דרבא.

והביאור הוא, שכוונת הגמרא היא לומר שאכן שתי הלשונות נחלקו בדין "אונס בגיטין", כי היה מקום לפרש, שלשתי הלשונות "אין אונס בגיטין", וטעם לישנא בתרא הוא משום שתנאי הפיוס אינו כולל אלא פיוס בדברים וריבוי רעים, לזה ביארה הגמרא שטעם הלישנא בתרא הוא משום שיש אונס בגיטין, ושתי שיטות הם בדין אונס בגיטין.

5. כתב המאירי: "ומה שאמר מחלקם ולא אמר כל חלקם, רצה לומר שמפריש לשמן בכדי ההלואה שהלוה להם, ומעכבם לעצמו למכור התרומות לכהנים, ולאכול המעשרות שמתרים לזרים".

6. כתב רש"י: "להיות מפריש עליהן בחלקן: המלוה הזה כשיפריש תרומותיו, היות ואסורות הן לזרן ימכור התרומה ויעכב הדמים לעצמו

אלא של כל השבט ושל כל העניים, והאיך יכולים הם ליתנם למלוה שלהם?! ועוד: האיך יצא המלוה ידי נתינה, כל עוד שלא נתן את מתנותיו?!?

אמר רב: בלוויים שהיו מכרי כהונה ולויה של המלוה עוסקת משנתנו.⁽⁹⁾

כלומר: היו הלוויים מכריו של המלוה, ואין רגיל המלוה ליתן את מתנותיו אלא להם; והיות ודבר ברור הוא שהמלוה יתן להם את מתנותיו, כבר הסיחו השאר את דעתם מן המתנות, וכאילו באו המתנות לידיהם של אלו.⁽¹⁰⁾

כח ביד בית דין להטיל חוב זה על כל השבט ועל כל העניים, שהרי תקנת כולם היא, שיימצא להם מעות להלוואה.⁽⁸⁾

גמרא:

תמהה הגמרא על המבואר במשנה שיכול הוא להתנות ליטול את מתנותיו בפרעון חובו, ומשמע: **אף על גב דלא אתו לידיה** [אף על פי שעדיין לא הגיעו המתנות לידי הלוויים] והחזירו למלוה —

ואיך אפשר שבלי נתינה כלל יטלם המפריש לעצמו?! והרי עדיין אין המתנות של הלוויין

המתחלק בתוך הבית, דבזה יש טובת הנאה לבעלים, ונותן הוא אותם לכל מי שירצה, כמבואר ברמב"ם [מתנות עניים וי].

10. א. ביאר ב"קהלות יעקב" הנדמ"ח לגיטין סימן כא אות ב בד"ה והנה מה, שגדר זכיית מכרי הכהונה והלויה, הוא משום שבאמת המתנות הם ממון השבט כולו, ואילו היה כהן אחד בעולם, היה הוא זוכה בתרומה משום שהוא "השבט", והיות והסיחו כולם את דעתם מן התרומה, הרי זה כאילו הוא לבדו היה השבט, ולכן זכה בו; וראה עוד שם. וכפירוש הזה פירש הגר"ש רוזובסקי זצ"ל בשיעוריו לבבא בתרא קכג ב, וראה עוד שם.

ב. שיטת התוספות בבבא בתרא קכג ב, בבאור "מכרי כהונה" הוא באופן אחר, ומשום "שזהו מתנה מועטת [ליתן לכהן] זה את התרומה שבלאו הכי צריך ליתנה לכהן, ואסור לחזור בו, ואפילו בדברים בעלמא"; ושיטת ה"קצות החושן" בסיומן רעח היא, שעל ידי זה נעשה "מוחזק" בלבד [ונפקא מינה לירושת בכור שאינו נקרא "ראוי"], ואולם האחרונים הוכיחו מסוגייתנו שהוא נעשה של הכהן והלוי; ובגדר

8. נתבאר על פי דברי רש"י במשנה, וראה מה שכתב עוד רש"י בגמרא בד"ה אותו השבט, ובמה שיתבאר בהערה שם.

9. "משנה למלך" [מעשר ז ו] נסתפק אם תירוצו של רב הוא גם על "המלוה את העני", או שמא אין שייך "מכר עני", ומשום שרק בתרומה ומעשר שביד הבעלים ליתנם לכל מי שירצה, ואין הכהן או הלוי יכול ליטול בעל כרחו, בזה הוא דשייך לומר ששאר כהנים ולוים הסיחו דעתם, אבל מעשר עני הרי באים עניים ונוטלים בעל כרחו של המפריש, ואם כן אין הם מסיחים דעתם מזה [וכך מבואר בפשוטו בירושלמי שהביא שם]; ולפי צד זה כתב "משנה למלך", כי מה שאמר רב "במכרי כהונה ולויה" אינו בא לפרש פירוש אחר משמואל או עולא, כי בהכרח צריך לפרש כדבריהם גבי עני, ולא בא רב אלא להוסיף, דמשכחת לה גם במכרי כהונה ולויה, [וצריך עיון מלשון הגמרא: "כשמואל לא קאמרי" "כעולא לא קאמרי"].

ואולם הוכיח מלשון הרמב"ם [שם], שדין זה שייך גם גבי מעשר עני, ופירשה במעשר עני

כלומר: מפני התקנה, זיכו חכמים אף את מי שאינו ראוי להיות זוכה. ואף כאן משום תקנה שימצאו מי שילווה אותם, תיקנו שיהיו הכהן הלוי והעני זוכים במתנות; ולכן יכול המלוה ליטלם בפרעון חובו.⁽¹²⁾

ומפרשת הגמרא: כולוהו [שמואל ועולא]

ושמואל אמר: משנתנו עוסקת במזכה המלוה להם [ללויים] את המתנות על ידי אחרים אחר שהפרישים; ואחר כך נוטלם המלוה לעצמו.⁽¹¹⁾

עולא אמר: הא מני — משנתנו — רבי יוסי היא, דאמר בכמה מקומות: עשו חכמים את שאינו זוכה כזוכה.

“הפרש עלי והן שלך במתנה”, ראה שם היטב, וראה באות ג.

ג. הרשב"א — לשיטתו שהוא סובר שלכל השיטות דין משנתנו אינו אלא משום תקנה — כתב [בד"ה אמר רב] על דברי שמואל שאמר “במזכה להן על ידי אחר”, שזה אינו מועיל אלא משום תקנה, שהרי מן הדין היות וזיכה לכהן או ללוי על ידי אחר “תו לא מצי מיהדר ומישקל מיניה, ואידך [אפשר, שהכוונה למזכה] נמי לא מצי מהדר ליה”; אבל המאירי כתב: “ושמואל פירשה בשזיכה להם על ידי אחר, והלה זוכה בשבילם ומחזירם לזה, שאף החזרה זכות הוא לכהן [כלומר: והרי הוא בכלל זכין לאדם שלא בפניו]”, כדי שיהיו דלתות הלואה פתוחות לפניו בשעת הצורך.”

וראה ב”קצות החושן” סימן רמג סק”ח, שאין אומרים אלא “זכין לאדם שלא בפניו” ואין אומרים “זכין מאדם שלא בפניו” [כפי הבנת האחרונים בכוונתו], והביא כן מדברי הרשב"א, ושלא כ”תרומת הדשן”; ואפשר, שזה הוא יסוד מחלוקתם של הרשב"א והמאירי.

ומדברי שניהם נלמד, שאף על פי שכך התנו ביניהם שיהיה פרעון החוב מתרומה ומעשרות אלו, ומדבר אחר אין חייב הלואה לפרוע, בכל זאת אינו יכול המלוה ליטול אותם, אם לא משום תקנה או “זכין לאדם שלא בפניו”, וצריך תלמוד.

12. א. ברש"י פירש, שהקושיא היתה גם איך מקיימים מצות נתינה, ולפי זה עשו כאן חכמים

הדבר הביא ב”קובץ שעורים” בבא בתרא אות שעד, מדברי התוספות כתובות קב א, שיש דברים שאין צריכים קנין כיון דגמר ומקני, והביאו רמב"מ מתנה מועטת”, וראה שם שביאר, למה יכול לחזור בו; וראה עוד בזה ב”קהלות יעקב” גיטין סימן כא אות א, וראה גם בשיעורי הגר”ש רוזובסקי זצ”ל לבבא בתרא קנב ב, וראה עוד בכל ענין מכרי כהונה ב”אילת השחר” כאן.

ג. לכאורה צריך ביאור לפי שיטת התוספות, למה לי שיהיו “מכרי כהונה ולויה”, והרי תיפוק ליה שהבטיח עכשיו לתת להם את תרומותיו ומעשרותיו, והוה מתנה מועטת שאסור לחזור בו! ? וראה מה שביאר בזה החת”ם סופר.

11. א. ראה “קהלות יעקב” [הנדמ”ח לגיטין סימן כא אות ב], שביאר, למה צריך לזכות על ידי אחר, והרי התרומה אינה שלו, ואף הוא כאחר דמי לגבי התרומה, ראה שם.

ב. ברשב"א במשנה, מבואר, שדין משנתנו אף לרב ושמואל הוא משום תקנת חכמים, ראה שם; וראה עוד בעמוד ב בד”ה הא דתניא, שכל דין משנתנו אינו אלא במלוה מעות את הכהן ואת הלוי, אבל כהן שאמר לישראל “הפרש עלי והן שלך במתנה”, אינו יכול לעשות כן, ראה שם שהאריך; ואולם יתכן, שזה תלוי במחלוקת הרמב”ן עם התוספות המבוארת ברשב"א שם, ולשיטת התוספות יתכן, שאין דין משנתנו משום תקנה אלא לרבי יוסי, אבל לרב ושמואל הוא מעיקר הדין, ואפילו ככהן שאומר לישראל

א. הנותן מעות לסוחר על מנת שימכור לו את תבואתו לכשתצמח, אסור לפסוק עמו שיתן לו את התבואה כפי מחירה עכשיו משום איסור ריבית, כי שמא יהיה מחיר התבואה בזמן האספקה יקר יותר מאשר מחירה בזמן הפסיקה, ונמצא הנותן מרויח את ההפרש בשכר המעות שהקדים לסוחר, יש בזה איסור ריבית מדרבנן.

ב. אם "יצא השער" מותר לפסוק כפי השער של היום, ואף מותר לו לפסוק שאם יהא השער בזמן האספקה זול יותר מאשר השער של עכשיו שיקבל כשער הזול.

כרב לא אמרי לפרש את משנתנו, כי "**במכרי** כהונה ולויה" **לא קתני** במשנתנו, ומשמע שיכול להיות מפריש אף שאין הלווים מכריו.

וכולהו [רב ועולא] **כשמואל לא קאמרי** לפרש את משנתנו, כי "**במוכה** להן על ידי אחר" **לא קתני** במשנתנו.

כולהו [רב ושמואל] **בעולא נמי לא אמרי**, כי **ביחידאה לא מוקמינן** [אין לפרש את המשנה כדעת יחיד].

תנו רבנן:

אם בכור הוא הרי של כהן הוא, ואם אינו בכור הרי חייב בזרוע לחיים וקיבה, אבל אינו חייב במתנות לדעת רבי יוסי, כי עשו את הכהן שלא זכה בכהמה זו כאילו זכה בה ונתנה לישראל, והרי היא פטורה מן המתנות].

ובגמרא דשנים אוחזין: השוכר את הפועל [למחצה לשליש ולרביע] ילקט בנו [את הלקט הנושר בשדה] אחריו, [ואף על פי שלקט בנו לאביו, ואביו כבעל הבית הוא, ואינו יכול ליטול לקט בשדה זה, ואפילו אם הוא עני], דאף על פי שאין זכיה לקטן [בכל מקום, כאן] עשאוהו כזוכה; ובכולן י"ל מפני תקנה עשו [כן חכמים]."

ג. לכאורה צריך ביאור מה ענין אותם התקנות שהתקין רבי יוסי בכל מקומות אלו שיהיה כזוכה, למשנתנו! ? ובפרט לפי מה שכתב הרשב"א, שלכולי עלמא יש כאן טעם לתקנה, אם כן מהיכי תיתי שדוקא לרבי יוסי יאמרו שיהיה כזוכה ולא לחכמים! ?

ויש מי שביאר, שחידושו של רבי יוסי הוא, שיכולים בית דין מדין "הפקר בית דין הפקר" להכניס ממון לרשותו של אחר, ולא רק להפקיר את ממונו, [וכבר דנו בזה האחרונים]; ולפי זה

תקנה לבטל מצות נתינה, וראה ב"קהלות יעקב" הנדמ"ח סימן כב, שכתב לפרש את טעם הרמב"ם שלא פסק כאן "עשו את שאינו זוכה כזוכה", שהוא משום שעל ידי זה מתבטלת מצות נתינה, ראה שם.

ב. כתב רש"י: **עשו את שאינו זוכה כזוכה:** במקומות הרבה מפני תקנה עשו כן לרבי יוסי: בהניזקין; א. "עני המנקה בראש הזית" [ונפלו זיתים תחת האילן, ולא זכה בהם עדיין העני, הנוטלו ממנו הרי הוא גזל גמור, ומוציאין אותו ממנו בדיינין]; ב. ומצודות חיות ועופות [שאינן להם תוך שיזכה בהם פורש המצודה מדין חצר, ומכל מקום הנוטל את החיות מן פורש המצודה, הרי זה גזל גמור ומוציאין אותו בדיינין]; ג. ומציאת חרש שוטה וקטן [שאינן להם זכיה, ומכל מקום הנוטל מהם את מציאתם, הרי זה גזל גמור, ומוציאין אותו ממנו בדיינין].

ובבכורות: "כל שחליפיו ביד כהן פטור מן המתנות", [כגון, רחל שלא ביכרה וילדה שני זכרים כאחד, ואין ידוע איזה מהן הבכור, נוטל הכהן את אחד מהם, והשני לישראל, ומכל מקום אין הישראל חייב ליתן מתנות זרוע לחיים וקיבה משלו, ואף כי ממה נפשך של כהן הם, כי

ב. המלוה את חברו והגיע שנת השמיטה, הרי החוב נשמט בסופה של שנת השמיטה, והוא הנקרא "שמיטת כספים".

המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש עליהן מחלקן, מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין, וכמבואר במשנתנו.

ופוסק עמהן כשער הזול, יתבאר בהמשך הגמרא —

ואין בו משום רבית, ואף שהקדים זה את מעותיו ולא יצא השער.

ואין שביעית משמטתו, כדמפרש הגמרא טעמא ואזיל.

ואם בא לחזור בו המלוה אינו חוזר, ומפרש לה ואזיל.

נתיאשו הבעלים מן החוב, שוב אין מפריש עליהם, כלומר: אם הלוח מעות את הכהן על מנת שיטול את תרומותיו שבשנה זו, וראה המלוה שנשתדפו שדותיו ונתיאש מלקבל חובו, ושוב נתקנו שדותיו, אינו יכול ליטול את התרומה והמעשר בחובו, **לפי שאין מפרישין תרומה ומעשר לעצמו על החוב האבוד.** (13)

אמר מר בברייתא: פוסק עמהן כשער הזול:

קא סלקא דעתין שהברייתא באה לחדש, שמותר למלוה לפסוק עם הלויים שיקבל את התרומה בשער של עכשיו ואפילו אם יתייקר השער, ומאידך אם יזול מחיר התרומה יקבל הוא את התרומה כשער הזול, ולפיכך תמהינן:

והרי פשיטא היא, כי בכל מקום שהותרה הפסיקה, מותר לו לפסוק כשער של עכשיו ואם יזול המחיר יקבלנו כשער הזול, והיות ואין כאן בעצם הפסיקה על התרומה משום ריבית, יכול הוא לפסוק עמו גם על שער הזול!?

ומשנינן: אין הברייתא באה להתיר לפסוק עמו כשער הזול, אלא **הא קא משמע לן: אף על פי שלא פסק עם הלויים על שער הזול, כמי שפסק כן במפורש דמי.**

שנינו בברייתא: **ואין בו משום רבית:**

ומפרשינן: **מאי טעמא,** והרי יש כאן הקדמת מעות שהיא אסורה משום ריבית דרבנן!?

כיון דכי לית ליה למלוה תרומה משדהו — וכגון שנשתדפו שדותיו — **לא יהיב ליה הלוח** [אין פורע לו הלווה] מעות אחרים בפרעון חובו, לפיכך **כי אית ליה למלוה נמי פירות בשדהו, אין בו משום רבית,** ומשום

ההלכה שם: "המלוה מעות את העני והעשיר, אין מפרישין, שאין מפרישין על האבוד", והיינו נמי על חוב אבוד.

וראה ב"פני יהושע" כאן וב"קצות החושן" [סימן קסג א ד"ה וכן נראה], שדנו על פי סוגייתנו, בדין "יאוש" אם מועיל הוא בחוב, ראה שם.

ב. אולם מלשון המאירי נראה, שהיאוש אינו

ניחא, שודאי לכולי עלמא יש מקום לתקן שיהיה הכהן והלוי כזוכה, אלא שלדעת חכמים אי אפשר לעשותו כזוכה מדין "הפקר בית דין הפקר", אבל לרבי יוסי שיכולים בית דין לעשות כן, אם כן ודאי עשו כן.

13. א. נתבאר על פי "חזון יחזקאל" על התוספתא גיטין ג ב, והביא דוגמא לזה מתחילת

דהרי תנן:

נתן לו הקונה למוכר מעות, ולא משך הימנו עדיין את הפירות, הרי זה יכול לחזור בו, כי "מעות אינן קונות"; ואף הכהן הזה יכול לחזור, מפני שאף כי נתן המלוה מעות בשביל התרומה, הרי עדיין לא משך אותה המלוה. (14)

שנינו בברייתא: **נתיאשו הבעלים, אין מפריש עליהן לפי שאין מפרישין על האבוד:**

תמהה הגמרא: **פשיטא?!**

ומשנינן: **לא צריכא דאקון שכבר עלתה התבואה בקנה, ואז יבשו ונתיאשו, וחידוש יש בדבר:** כי מחו דתימא אקנתא מילתא היא, דמשעלו בקנה אפילו אם מתייבשים חוזרים הם ומיתקנים, ודבר לא שכיח הוא שיתקלקלו לגמרי, ואם כן אין זה יאוש טוב.

שקרוב הוא להפסד באופן שישתדפו שדותיו, ובאופן זה לא נאסר משום ריבית.

שנינו בברייתא: **ואין שביעית משמטתו:**

ומפרשת הגמרא את הטעם, משום **דלא קרינא ביה "לא יגוש"**, שהרי אינו יכול לתובעו כלום, אלא נוטל תרומותיו בלבד.

שנינו בברייתא: **ואם בא לחזור אינו חוזר:**

אמר רב פפא:

לא שנו — שאין יכול לחזור — אלא בעל הבית בכהן, כלומר: אין יכול המלוה לחזור בו ולומר איני רוצה ליטול תרומה בפרעון חובי, אלא שלם לי את חובי.

אבל כהן בבעל הבית, אם רצה לחזור, כלומר: אם אמר הכהן לבעל הבית איני רוצה שתטול תרומה בפרעון חובך, אלא טול מעותיך, הרי זה חוזר.

ממני פירות; ובחידושי רבינו קרשק"ש כתב, שפירושו אינו מחזור, וכן כתב החת"ם סופר על רש"י שדבריו צריכים ביאור, ופירש פירוש מחודש בדברי רש"י, ראה שם; וראה עוד מה שביאר שיטת רש"י ב"תפארת יעקב".

ב. המאירי הוסיף בזה דברים: "שהרי הכהן כספו בידו, וזה לא היה יכול למשוך הימנו כלום שנגלגל עליו טענת לא משכתי, והרי על דעת שלא ימשוך, נתן כספו וגמר והקנה, ואף על פי שבנותן מעות על מנת ליתן לו לגורן, לא היה לו למשוך, ואף על פי כן יכול לחזור בו, בזו הקלו לכהן וללוי [שלא יוכל בעל הבית לחזור בו]; אבל אם בא הכהן או הלוי לחזור ולהחזיר לו מעותיו, רשאים, וכדתנן נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול המוכר לחזור בו, שמתוך אונס מעות הקנה והחזירוהו

מן החוב אלא מן התרומה, שכתב: "נתיאשו הבעלים כגון שנשתדפו שדותיו, ושמעו לו שאמר "וי לחסרוניה" שנמצא שאיבד מעותיו, אין מפרישין עליהם אם יצאו לאחר כך, וקנאוהו כהנים ביאשו, ואפילו עלו בקנה בשעת השדפון שאין אדם מתיאש מהם כל כך, [כמבואר בהמשך הגמרא, שבאופן זה אנו עוסקים], הואיל ונתיאש מכל מקום, קנו כהנים".

14. א. פירש רש"י: "בעל הבית: אם בא לחזור בכהן אין יכול לחזור, שהרי כספו [של בעל הבית] בידו [של כהן], וזה [בעל הבית] לא היה לו למשוך ממנו כלום דלימא ליה [בעל הבית לכהן] לא משכתי; אבל כהן חוזר בו: דכיון דעשאוהו [לכהן כזוכה], יכול לטעון לא משכתי

קא משמע לן משנתנו שיאוש הוא, והפסיד את חובו.

תניא:

רבי אליעזר בן יעקב אומר: המלוה מעות את הכהן ואת הלוי בבית דין, ומתו, הרי זה מפריש עליהן בחזקת אותו השבט. (15)

והמלוה את העני בבית דין, ומת העני, הרי המלוה מפריש עליו בחזקת עניי ישראל.

רבי אחי אומר: בחזקת עניי עולם.

ומפסיקה הגמרא בהבאת הברייתא כדי לפרשה: מאי בינייהו בין תנא קמא לרבי אחי?

איכא בינייהו: אם יכול להפריש בחזקת ל-ב עניי כותיים [שאינם "עניי ישראל" אלא "עניי עולם"] שבעיר, כשאינן בעיר עניי ישראל.

דעת תנא קמא: אינו יכול להפריש על עניי כותים, היות ולדעתו "גרי אריות" הם ולא "גרי אמת", ולכן כשיש בעיר עניי כותים בלבד, אין הוא מפריש בשבילם, אלא מפריש בחזקת עניי ישראל בכל מקום שהם.

דעת רבי אחי: "גרי אמת" הם, ואף עליהם יכול להפריש. (1)

וכאן שבה הגמרא להמשך הברייתא:

ראוי ליורשם, וכל לויים זוכים במעשרות, לפיכך יעכב זה את המעשרות בשביל הקרוב להם בלויה, וגבי עניים פירש: "הכא ליכא למימר בחזקת יורשין, שמא יורשים עשירים הם, אבל בחזקת שאר עניים יפריש ויעכבם, דהואיל ותקנת עניים הוא ניחא להו לכל ישראל וכו'"; אבל המאירי לא הזכיר יורשים כלל, בין בכהן ולוי ובין בעני.

ושיטת רש"י צריכה ביאור: שהרי כשם שבעניים הרי הוא מפריש בשביל עניי ישראל ודי בזה, אף שאין העניים יורשיו של הלוה, אם כן למה הוצרך רש"י לומר גבי כהן ולוי, שקרובו של הלוה הוא מן השבט!?! ורש"י במשנה לא הזכיר זה, אלא: "דיש כח לבית דין להטיל חוב זה על כל הכהונה והלויה לפי שתקנתם הוא שימצאו מעות להלוואה".

גם עיקר דברי רש"י צריכים ביאור, וכי הכרח הוא שהראוי ליורשו הוא מאותו השבט, והרי שמא בן אחותו יורשו, או שמא חלל הוא!?! וראה מה שכתב ב"אילת השחר" על דברי רש"י. 1. נתבאר על פי רש"י; ותמהו התוספות, שהרי

לתקנתו, ולא דוקא לרבי שמעון שאמר בכלם כל שהכסף בידו [ידון] על העליונה, אלא אף לרבנן שהם פלוגתיה, שאמרו שניהם יכולים לחזור, בזו מודים הם בכך, ולא מן הדין, אלא שהקלו אצלם לפי הדרך שכתבנו".

ג. הראשונים הביאו ביאור אחר בגמרא בשם הראב"ד: בעל הבית בכהן אינו יכול לחזור בו, משום שכך היה תנאו מתחילה שלא יגבה אלא מחלקו ועל דעת כן הלוהו, [וכן פירשו התוספות בפירוש אחד]; אבל כהן בבעל הבית יכול לחזור בו, כי בעל הבית במה יזכה, והרי עדיין לא באו הפירות לעולם.

והוסיף ב"חידושים מכתב יד", שאף כי לכאורה יש כאן שעבוד בדבר שלא בא לעולם ולא הקנאת דבר שלא בא לעולם, ואפשר לשעבוד דבר שלא בא לעולם; מכל מקום כל עוד לא באו לעולם יכול לחזור בו; וראה עוד ב"פני יהושע".

15. פירש רש"י: "שהקרוב להם באותו השבט